Bijlage Beschrijving deelgebieden Kampen

Bebouwd gebied

Onder bebouwd gebied wordt verstaan: de binnenstad van Kampen, woonwijken (zoals Flevowijk, Hanzewijk, Brunnepe, Het Onderdijks) en de (dorps)kern IJsselmuiden (kleinere dorpen en buurtschappen worden geschaard onder het agrarische buitengebied), bedrijventerreinen en de haven. Binnen het bebouwd gebied is een gemeentelijke hoofdgroenstructuur, waar ook oppervlaktewater een belangrijk onderdeel van is, aanwezig en vastgesteld (zie Figuur B.1). De belangrijkste onderdelen en waarden van deze hoofdgroenstructuur, die in de volksmond ook wel groene ladderstructuur genoemd wordt, zijn: (1) het stedelijke groene raamwerk van de stad Kampen en (2) de groene plekken en fragmenten in en rond IJsselmuiden zoals de oever van de IJssel, de trekvaartzone, de Oude-IJssel arm en het tussenland. In de hoofdgroenstructuur met de broekswegen, oude dijken en kolken is de Kamper geschiedenis met water en het agrarische verleden duidelijk waarneembaar. De hoofdgroenstructuur, die wordt gezien als *de longen van de gemeente*, draagt in belangrijke mate bij aan sociale samenhang, natuur, ruimte voor klimaat (waterberging, -afvoer en beperken hittestress) en gezondheid (bewegen, spelen en ontmoeten).

Figuur B.1 Hoofdgroenstructuur van Kampen en IJsselmuiden uit de Groenstructuurvisie 2012. Deze is op het moment van schrijven nog niet volledig gerealiseerd en/of ontwikkeld

Karakterschets

De stad Kampen bestaat al sinds de 12e eeuw. Het is een oude Hanzestad, gelegen aan de IJsselmonding op een riviereiland. In de loop der jaren heeft Kampen zich uitgebreid tot een stad met ca. 38.000 inwoners. Het heeft een oude binnenstad met veel monumentale bebouwing (beschermd stadsgezicht). Elke woonwijk en dorpskern heeft zijn eigen karakter, waarvan de wens bestaat dat karakter te behouden.

In het bebouwd gebied liggen verschillende opgaven met betrekking tot o.a. klimaatverandering (hittestress, wateroverlast), woningbouw (renovatie, uitbreiding en verdichting), verduurzaming en ruimte voor natuur en recreatie.

Binnen bebouwd gebied zijn geen beschermde natuurgebieden (Natura 2000, NNN) en leefgebied van weidevogels aanwezig. Het stedelijk gebied kent wel de gemeentelijk vastgestelde hoofdgroenstructuur en veel daarvan afhankelijke natuurwaarden. Zo is de egel afhankelijk van structuren binnen de hoofdgroenstructuur als groene verbindingen, dichte struiken en gazons en zijn er in de binnenstad van Kampen wettelijk beschermde en zeldzame muurplanten (bijvoorbeeld muurbloem en muurvaren) aanwezig op de kademuren. Daarnaast biedt de bebouwing in binnenstad en wijken vaak ruimte aan verblijfplaatsen voor soorten die in bebouwing wonen, als huismus, gierzwaluw en verschillende vleermuissoorten. Deze vleermuissoorten maken ook gebruik van de hoofdgroenstructuur om hun voedsel te vinden en zich te oriënteren en verplaatsen.

Het stedelijke groene raamwerk van de stad Kampen, de hoofdgroenstructuur, bestaat uit de lanen (Europa-allee, Kennedylaan, Flevoweg) de broekswegen, het plantsoen in het groene hart, de la Sablonièrekade, parkjes, volkstuinen, begraafplaatsen en sportcomplexen. Dit groene raamwerk vormt een omlijsting van de wijken. Ook op de bedrijventerreinen en in de haven is de hoofdgroenstructuur aanwezig. In en rond IJsselmuiden wordt het groene raamwerk gevormd door de groene oever langs de IJssel, de Trekvaartzone, de Oude IJsselarm en het tussenland. Dit deel van de hoofdgroenstructuur verbindt het stedelijk gebied met het buitengebied.

Agrarisch buitengebied

Het buitengebied van Kampen bestaat uit verschillende polders die in totaal zo'n 70% van het oppervlak van de gemeente beslaan. In voorliggend plan zijn voor het agrarisch buitengebied de volgende deelgebieden onderscheiden:

- Kampereiland & Mandjeswaard (waaronder het Noorddiep en Ganzendiep)
- Polder Mastenbroek
- Kamperveen & Polder Dronthen (inclusief de Melmerpolder)
- Dorpsrand IJsselmuiden met de Koekoekspolder en het tussenland

Ieder van deze gebieden heeft een eigen karakter en natuurwaarden. Zo zijn Kamperveen en Mastenbroek zeer open veengebieden met een relatief grootschalig agrarisch karakter. Beide gebieden hebben in verschillende mate te maken met lage grondwaterstanden en wegzijging van grondwater naar de omliggende lagergelegen gebieden wat zorgt voor veenoxidatie en vervolgens bodeminklinking. Kampereiland & Mandjeswaard, gelegen ten noorden van bebouwd gebied, is gelegen in de IJsseldelta wat zorgt voor de aanwezigheid van klei en zavel. Dit buitendijks gebied (al vanaf het prille begin - de landaanwinningen rond 1350 - een landbouwgebied) kent een relatief kleinschalig agrarisch karakter met voornamelijk bebouwing op terpen, waarbij de percelen vrij klein zijn. De noordelijke helft van de Melmerpolder bestaat met name uit klei en zavel. Polder Dronthen is vooral veengebied. De Koekoekspolder is nu in gebruik voor met name glastuinbouw, waar in dorpsrand IJsselmuiden en het tussenland in kleine mate woningen aanwezig zijn. Veel van de hierboven genoemde polders zijn ten dele provinciaal aangewezen als weidevogelleefgebied (zie Figuur B.2), waardoor openheid belangrijk is. Het uitgestrekte

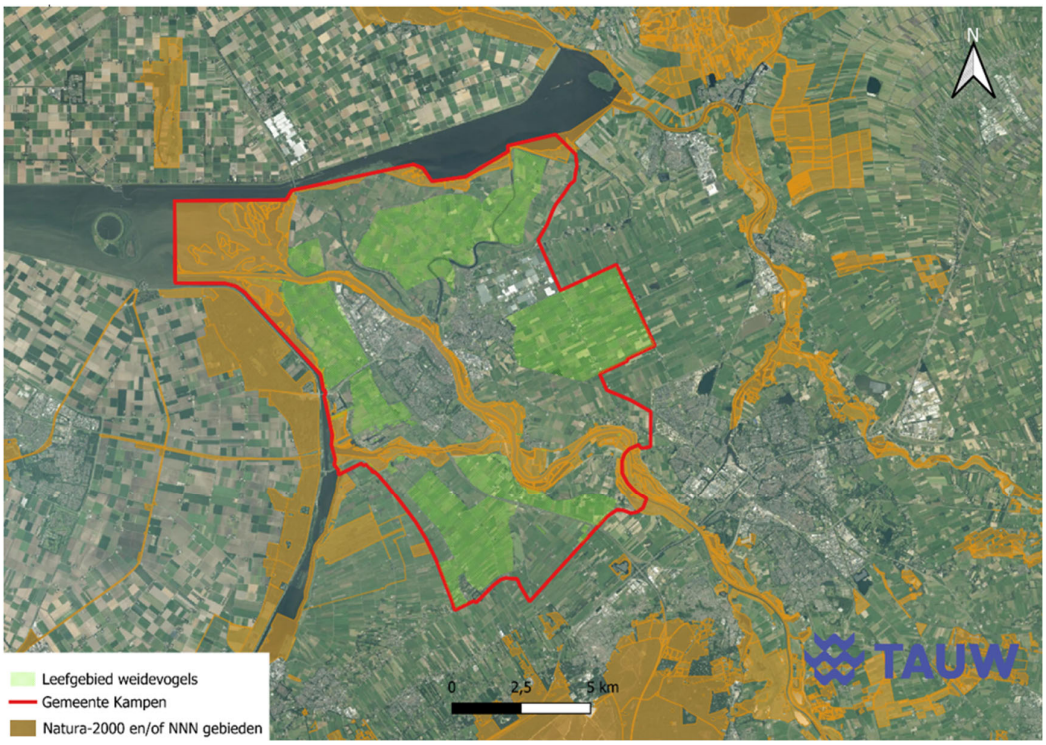
veenweidegebied alsmede de klei/zavelgrond van Kampereiland is van grote betekenis voor weidevogels. Voor de grutto is de IJsseldelta zelfs het belangrijkste bolwerk in Overijssel. Ook is er de hoogste prioriteit voor het in stand houden van Tureluur en Wulp (Natuurbeheerplan provincie Overijssel, 2024).

Daarnaast vervullen de polders een functie als foerageergebied voor soorten die zijn aangewezen als doelsoorten voor de verschillende Natura 2000-gebieden (zie Figuur B.2). Het Kampereiland had van oorsprong een natuurlijk krekensysteem, waarvan in de huidige situatie weinig meer over is. In Koekoekspolder zijn de opgaande groenstructuren belangrijk als vliegroute voor vleermuizen en bieden de watergangen leefgebied voor vissen als grote modderkruiper. Een hoofdgroenstructuur, zoals in het bebouwd gebied, is in het buitengebied niet aanwezig. Wel is door de Provincie Overijssel vastgesteld dat, zonder woonkernen en natuurgebieden, 5,35% van het landelijk gebied in Kampen groenblauw dooraderd is (waarvan 4,3% groen en 1,1% blauw) (bron: Landschapselementen Overijssel). Vrijwel alles daarvan valt binnen de landschapstypen laagveenontginningen (alle polders m.u.v. Kampereiland en de noordwestelijke kop), rivierenlandschap - oeverwallen, uiterwaarden komkleigebieden (gebieden rond de IJssel) en zeekleilandschap (Kampereiland, Mandjeswaard en de noordwestelijke kop).

In de tekst hieronder zijn karakterschetsen per agrarisch deelgebied opgenomen.

De natuurgebieden van het rivierenlandschap
Door de aanwezigheid van het zogenoemde rivierenlandschap bestaande uit grote rivieren en meren, speelt water een grote rol in het natuurlijke karakter van Kampen. Het rivierenlandschap bestaat uit de IJssel, Reevediep, Zwarte meer, Ketelmeer, Vossemeer, Drontermeer en Ketelpolder. Een groot deel van hiervan is aangewezen als Natura 2000-gebied (Veluwerandmeren, Rijntakken, Ketelmeer & Vossemeer, Zwarte Meer) en het Natuur Netwerk Nederland (Reevediep), zie Figuur B.2. De natuurwaarden zijn hier hoog.

Deze gebieden vallen buiten de scope van voorliggend Programma Natuur omdat hier al specifieke natuurdoelstellingen gelden vanuit Nederlandse en Europese wetgeving.

Figuur B.2 Beschermde natuurgebieden (Natura 2000, NNN – oranje gekleurd) in de gemeente Kampen. Deze gebieden vallen buiten de scope van dit Programma natuur. Leefgebied weidevogels (groen) wordt geschaard onder het agrarisch buitengebied en valt derhalve binnen de scope van dit Programma

Karakterschets Kampereiland & Mandjeswaard

Kampereiland & Mandjeswaard zijn gelegen in de monding van de IJssel in het noorden van gemeente Kampen. De afzet van zand en klei van de Zuiderzee en het IJsselwater vormde kleine eilanden tussen rivierarmen. Deze zandplaten groeiden naar elkaar toe en na verdere inpoldering ontstond een zeer vruchtbaar stuk grond in de gemeente Kampen. Van oudsher zijn beide gebieden in gebruik als landbouwgebieden. Er bevinden zich slechts enkele dorpskernen in beide polders, waar het merendeel van de polder bestaat uit enkele tientallen (voormalige) boerderijen. Dit betreffen veelal melkvee- en een aantal akkerbouwbedrijven. Belangen vanuit cultuurhistorie en landschap wegen hier zwaar. Het gebied is aangewezen als kerngebied landbouw.

Kampereiland & Mandjeswaard zijn beiden ook overstromingsrisicogebied. Er is een oud krekenstelsel aanwezig in het gebied. Delen daarvan zijn in de jaren 60 en 70 gedempt. Noorddiep is nog een bestaande kreek.

Kampereiland & Mandjeswaard zijn omgeven door Natura 2000-gebieden, namelijk de IJssel, het Zwarte Meer en het Ketelmeer. Grote oppervlakten zijn door de provincie aangewezen als leefgebied weidevogels (zie Figuur B.2). De IJsseldelta is één van de belangrijkste gebieden voor grutto in provincie Overijssel. De schaalvergroting van boeren en het intensieve landgebruik zet de weidevogelpopulaties in deze gebieden sterk onder druk. Kampereiland & Mandjeswaard zijn in de herfst en winter van groot belang voor ganzen. In deze periode foerageren er tienduizenden ganzen op de velden. Ten noorden van Kampereiland ligt het natuurgebied het Zwarte Meer.

Het Zwarte meer bestaat uit grote riet- en biezenvelden welke een hoge natuurwaarde hebben. Hier broeden onder andere de visarend en de grote karekiet.

Karakterschets Polder Mastenbroek
Polder Mastenbroek is één van de oudste polders van Nederland. Vanaf de 14e eeuw is de polder ontgonnen door de aanleg van een ringdijk en het droogmaken van polder Mastenbroek om het in gebruik te nemen als veenweidegebied voor vee en om turf te winnen. Het grootste deel van deze polder ligt in gemeente Zwartewaterland en een klein deel ligt in gemeente Zwolle. In dit document wordt echter enkel het deel gelegen in gemeente Kampen behandeld. De huidige inrichting van de polder met de uitgestrekte percelen, gescheiden door smalle sloten stamt al uit de 14e eeuw en is dus niet te danken aan de recente schaalvergrotingen. De polder ligt in het oosten van gemeente Kampen en grenst in gemeente Kampen aan de glastuinbouw van de Koekoekspolder, aan het Natura 2000-gebied de IJssel en aan het dorp IJsselmuiden. De polder is ontstaan in de laatste ijstijd waarin een dik pakket landijs het gebied bedekte en zich een baan door het landschap groef. Hierdoor bleef een laagte gebied achter. Na het smelten van het ijs ontstonden in de stroomdalen en lagere delen van het landschap moerassen. Door een hogere grondwaterstand en kwel kwam veen tot ontwikkeling.
Polder Mastenbroek is door aanwezigheid van veenweide en een (oorspronkelijke) hoge waterstand een geschikt weidevogelgebied en ook grotendeels als zodanig aangewezen door de provincie Overijssel (zie Figuur B.2). Door aanwezigheid van veenweide is het gebied geschikt voor weidevogels om voedsel te vinden in de goed doordringbare en rijke bodem. Door schaalvergroting van boerenbedrijven en intensief agrarisch beheer is de variatie in plantensoorten flink achteruitgegaan. In en langs de watergangen komen nog enkele moerasvegetaties voor met soorten als moeraswederik, gele lis, glanzend fonteinkruid en mattenbies die van oorsprong een groot deel van de polder bedekten. De lage grondwaterstand en het bemesten leidt tot een monocultuur aan grassen. Algemeen bekend is dat dit een negatieve impact heeft op o.a. insecten in de vegetatie en in de bodem. Daar lijden o.a. weidevogels onder.

Karakterschets Polders Kamperveen & Dronthen
De polders Kamperveen & Dronthen liggen ten westen van Kampen, grenzend aan het Reevemeer, Vossemeer en het Drontermeer, welke allemaal Natura 2000-gebied zijn. Beide polders worden gescheiden van elkaar door het Reevediep. De polder Dronthen grenst aan de Zwartendijk in het oosten, welke de stad Kampen tegen overstromingen moest beschermen. Polder Dronthen en Kamperveen hebben hierdoor zelf blootgestaan aan de invloed van het getij en zijn hierdoor opgebouwd uit zeeklei. Rond de 17e eeuw werden beide polders omdijkt en drooggelegd. Beide polders zijn van oorsprong veengebieden door de regelmatige overstromingen waardoor dood plantenmateriaal zich kon ophopen.

In beide polders spelen gelijkende problemen als in polder Mastenbroek, waarbij de wegzijging van water echter in Kamperveen een minder groot probleem vormt. Ook hier is bodemdaling een probleem. Dit wordt veroorzaakt door het grote oppervlak van de percelen en de kunstmatig laag gehouden grondwaterstand ten behoeve van het vee waardoor in droge zomers het veen boven de grondwaterstand komt te liggen wat leidt tot veenverbranding en oxidatie.

Grote delen van beide polders zijn aangewezen als weidevogelgebied door provincie Overijssel (zie Figuur B.2), door de (oorspronkelijke) hoge waterstand en het veenweidegebied. Hierdoor is het gebied geschikt voor weidevogels om voedsel te vinden in de goed doordringbare en rijke bodem. Door schaalvergroting van boerenbedrijven en intensief agrarisch beheer is de flora diversiteit flink achteruitgegaan. De lage grondwaterstand en het bemesten leidt tot een monocultuur aan grassen. Algemeen bekend is dat dit een negatieve impact heeft op o.a. insecten in de vegetatie en in de bodem. Daar lijden o.a. weidevogels onder.

Karakterschets Dorpsrand IJsselmuiden, Koekoekspolder en tussenland
De koekoekspolder is het laagste punt van polder Mastenbroek en is tegelijk met polder Mastenbroek droog gelegd. Vanaf de 17e eeuw werd dit stuk polder afgegraven voor het verkrijgen van turf. Na de 2e wereldoorlog is dit gebied aangewezen voor (glas)tuinbouw. In de huidige situatie bevindt er zich ruim 600 hectare aan kassen. Aan de Koekoekspolder ligt IJsselmuiden, langs de monding van de IJssel. IJsselmuiden wordt van Kampen gescheiden door de IJssel. De dorpsrand IJsselmuiden betreft het overgangsgebied tussen de kernen van IJsselmuiden en Grafhorst en ten westen van polder Mastenbroek. Het tussenland is in feite een landschappelijke omlijsting om de laaggelegen Koekoekspolder en grenzend aan de dorpsrand IJsselmuiden. Het heeft een duidelijke samenhang met polder Mastenbroek en Koekoekspolder. Het gebied heeft als oorspronkelijke functie de bodemdaling in de Koekoekspolder te remmen en wordt als recreatiegebied gebruikt door bewoners van IJsselmuiden. In de toekomst wordt in het tussenland mogelijk beperkt woningbouw toegestaan.

De Koekoekspolder is het laagstgelegen gedeelte is van gemeente Kampen en heeft te maken gehad met bodemdaling. Vanwege toenemende gevolgen van klimaatverandering en de gewenste woningbouw in vooral het tussenland, is dit deelgebied een kwetsbaar gebied. Binnen dit deelgebied zijn verschillende, en soms goed verborgen, natuurwaarden aanwezig. Vliegroutes van vleermuizen zijn bekend in de vorm van watergangen langs de rand van de koekoekspolder in combinatie met de opgaande beplanting. In de watergangen zijn in het voorjaar voortplantende rugstreeppadden aanwezig.